

5941 SAYILI YENİ ÇEK KANUNA GÖRE KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇUNDA ŞİKÂYET HAKKI

THE RIGHT TO FILE A COMPLAINT IN THE CRIME OF DRAWING DUD CHEQUE ACCORDING TO AMENDED CHEQUE ACT NO 5941

Yrd.Doç.Dr. Muharrem GENÇTÜRK*

ÖZET

Türk hukukunda karşılıksız çek keşide etmek suçtur. Eğer suçun mağduru, keşideciyi şikâyet etmezse ceza davası açılmaz. Bu çalışmada şikâyet hakkı üzerinde durulmakta ve bu bağlamda şikâyet hakkı kavramı, hukuki niteliği, şikâyet hakkına sahip olanlar, şikâyet süresi, şikâyetten vazgeçme ve şikâyetin sonuçları incelenmektedir.

ABSTRACT

Drawing a dud cheque is a crime in Turkish law. If the aggrieved party does not file a complaint against the drawer, criminal case cannot be started. This study is focused on the right to complain and within this context the notion of the right to complain, the legal nature of the right, people who have the right to complain, time limit to file a complaint, waiver and legal results of the right are investigated.

Çek, karşılıksız çek, karşılıksız çek keşide etme suçu, şikâyet hakkı.
Cheque, dud cheque/bad check, the crime of drawing dud cheque, the right to file a complaint.

I- GİRİŞ

Türk hukukunda karşılıksız çek keşide etme suçu şikâyete bağlıdır. Yeni Çek Kanunu bu ilkeyi muhafaza etmiş ve karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı kovuşturma yapılmasını hamilin şikâyetine bağlamıştır; ancak birçok konuda olduğu gibi şikâyet hakkı konusunda da yenilikler getirmiştir. Bunlardan biri de şikâyet hakkının sadece hamile tanınmış olmasıdır (Çek K m.5(1)). Halbuki 3167 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde, şikâyet hakkı hamilin yanında "...çeki elinde bulundurmaları

* Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

koşulu ile ödemede bulunan cirantaya ve kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankaya da tanınmıştı (EÇek K m.16b/I).

Bu çalışmada, karşılıksız çek keşide etme suçu bakımından önemli bir işlevi olan şikâyet hakkı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda şikâyet hakkı sahibi, şikâyet süresi, şikâyetten vazgeçme ve şikâyette bulunmanın sonuçları, daha önce yürürlükte bulunan hükümlerle de mukayese edilerek incelenecektir.

II-ŞİKÂYET HAKKININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Karşılıksız çek keşide etme suçu, kanunda açıkça ifade edildiği gibi hamilin şikâyetine bağlıdır (Çek K m.16b/I). Başka bir ifadeyle karşılıksız çek keşide etme suçu şikâyete bağlı suçlardandır. Şikâyete bağlı suçlarda şikâyet cezalandırılma koşuludur. Cezalandırılma koşulları, suçun bütün unsurları ile tamam olmasından sonra meydana gelen ve söz konusu suçtan failin cezalandırılabilmesine imkân veren hallerdir. Bu sebeple cezalandırılabilme şartları, kronolojik olarak suçun unsurlarından sonra veya hiç olmazsa suçun unsurlarıyla birlikte gerçekleşirler¹

Bir diğer açıdan şikâyet hakkı, ceza hukukuna ilişkin değil ceza usulüne ilişkin bir müessesedir. Ceza hukukunda kıyas mümkün olmazken, ceza yargılaması hukukunda kıyas mümkündür. Özellikle 3167 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde, bu ilkedен hareket edilerek, cirantaya kıyasla avalistin de şikâyet hakkına sahip olduğu savunuluyordu².

Şikâyet hakkı aynı zamanda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Bu nedenle şikâyet hakkını kullanan kişinin temyiz kudretine sahip olması yeterlidir (MK m.16/I c.2). Dolayısıyla mümeyyiz küçükler ile kısıtlılar da şikâyet hakkını kullanılabılır. Aksi halde yasal temsilcilerinin rızası ve vesayet makamının izniyle de olsa kambiyo taahhüdü altına girebilen (MK 462/5) mümeyyiz küçük veya kısıtlı hamilin, devraldığı çekin karşılıksız çıkması halinde, şikâyet hakkını kullanamaması hukuken savunulamaz. Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğu için başkasına devri de mümkün değildir. Müdahil olması gerekmeyen bir kişinin, mahkeme tarafından müdahillğine karar verilmesi durumunda da, müdahillik sıfatı, kişiye şikâyet hakkı vermez³.

¹ Bkz. Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt:I, Beta Basım Yayım Dağıtım, No:455, ISBN: 975-486-319-9 (Cilt No.), ISBN:975-486-315-6 (Takım No.), 12.Bası, İstanbul, Ocak 1997, s.316 vd.; Nurullah Kunter, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul, 1949, s.196 vd..

² Reha Poroy/Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, ISBN: 9756145382, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 18. Bası, İstanbul, 2007, s.308, N.533; Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/Arslan Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat Kitapçılık, ISBN: 978-605-4002-18-4, Yayın No:180, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası'dan Altıncı (tıpkı) Bası, İstanbul Eylül 2009, s.234.

³ "...Yasalarda şikâyet halinin devrine dair bir hüküm bulunmadığına nazaran, hamil durumunda olmayan K.Ö.'in şikâyete veya müdahil olarak kabulü de temyiz yetkisi bahsetmeyeceği cihetle, CMUK.nun 317 nci maddesi uyarınca K.Ö. vekilinin temyiz inceleme isteğinin reddi gerekmiştir", (7.C.D. 29.12.1989, E. 3703/K.13398), (Gönen Eriş, Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş - Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin, ISBN: 9753478011, Ankara, 2004, s. 799).

III-ŞİKÂyet HAKKI SAHİBİ: HAMİL

1-Genel Olarak

Yeni Çek Kanununun getirdiği yeniliklerden biri de karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyet hakkını, sadece çekin hamiline tanınmasıdır (Çek K m.5(1))⁴. Buna göre karşılıksız çekten dolayı zarar görmüş olsa dahi cirantanın⁵, avalistin⁶ ve muhatabın⁷ kural olarak şikâyet hakkı yoktur⁸. Yeni düzenleme karşısında karşılıksız çekten dolayı zarar gören hamil dışındaki kişiler, sadece hamilden şikâyet hakkını kullanmasını isteyebilir; fakat hamil bu talebi yerine getirmek zorunda değildir. Ancak çekin cirantaya, avaliste veya hesabın işlediği şube dışında, muhataba ait başka bir şubeye ciro edilmesi⁹ gibi bir sebeple hamil sıfatına sahip oldukları takdirde, bu kişiler de şikâyet hakkını kullanabilirler¹⁰. İkinci olarak, üzerindeki keşide tarihine göre

⁴ Daha önce yürürlükte olan 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı Çek Kanunu ise karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyet hakkını hamilin yanında “çeki elinde bulundurmaları koşuluyla çeki ödeyen cirantaya ve kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankaya tanınmıştı (EÇek K m.16b/I).

⁵ 3167 sayılı Çek Kanunu döneminde cirantanın şikâyet hakkı çeki elinde bulundurması koşuluna bağlanmıştı (EÇek K m.16b/I). Dolayısıyla hamil, şikâyet hakkını kullanarak keşideci hakkında cezai yaptırımların uygulanmasını sağlama yerine, ciro silsilesinde yer alan herhangi bir cirantadan, müracaat hakkı kapsamında çek bedelini tahsil ederse (TK 720/II) ödeme yapan ciranta, kendisi de müracaat hakkını kullanmaması ve çeki elinde bulundurması koşuluyla şikâyet hakkını kullanabiliyordu.

⁶ 3167 sayılı Kanunun ve yürürlükte olduğu dönemde maruz kaldığı değişikliklerin hiç birinde, avalistin şikâyet hakkına sahip olduğunu açıkça düzenlenmemiştir. Bunun bir unutmaya eseri olduğu ileri sürülüyordu (Kendigelen, 322). Bu nedenle doktrinde, şikâyet hakkının ceza usul hukukuna ilişkin bir müessese olması ve ceza hukukundan farklı olarak, ceza usulü ile ilgili meselelerde kıyasın mümkün olmasından yola çıkarak, cirantalara kıyasen, müracaat hakkı kapsamında karşılıksız çekin bedelini ödeyen ve çeki elinde bulunduran avaliste de şikâyet hakkının tanınması gerektiği savunuluyordu (Reha Poroy/Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Arkan Basım Yayım Dağıtım, ISBN: 9756145382, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 18. Bası, İstanbul, 2007, s.308, N.533; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 234).

⁷ 3167 sayılı Çek Kanununun ilk şeklinde de *muhatab bankalara* şikâyet hakkı tanınmamıştı (Ersan Şen, “Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunda Şikâyet Hakkı”, YD., Ekim 1992, C:18, S:4, s.493; İsmail Malkoç/Mahmut Güler, Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1990, (Çek Yasası), s.194; Reisoğlu, 175; Selçuk, Çek Suçları, s.144; Öztan, 321). Muhatabın şikâyet hakkı 4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikle getirilmiş ve kanuni veya akdi teminatı nedeniyle çek bedelini tamamen ödemesi koşuluna bağlanmıştı (EÇek K m.16b/I).

⁸ İzzet Özgenç, Çek Kanunu, 3. Bası, ISBN :978-975-02-1204-8, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s.96; Muhatabın şikâyet hakkının olmadığı yönünde bkz. İsmail Kırca, “5941 sayılı Çek Kanunu Konferans 22 Ocak 2010 5941 Sayılı Çek Kanunu T.C. Merkez Bankasının 2010/2 Sayılı Tebliği Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu TBMM Genel Kurul Tutanakları ile Birlikte”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Yayın No.456, ISBN 978-975-537-197-9, Ankara, 2010, s.24)

⁹ Zira TK 701/IV’de (TKT m.789/son) “muhatab lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğer ki muhatabın birden fazla şubesi olup da ciro çekin üzerine çekildiği şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun” hükmü yer almaktadır. Buna göre çekle işleyen hesap kendisinde olmayan muhataba ait şubenin, “yetkili ve meşru hamil” sıfatıyla şikâyet hakkı bulunmaktadır (Özgen, 68).

¹⁰ “...(P) Bankası Etiler Şubesi muhatab banka olup, çekin hamili olduğu anlaşılan (P) Bankası Kadıköy şubesine yapılan cironun TK’nın 701. maddesinin 4. fıkrası uyarınca makbuz hükmünde sayılmayacağı cihetle, (P) Bankasının elinde bulunan çeki şubesi aracılığıyla ibraz etmiş olmasına göre, yetkili hamil olup şikâyete hakkı bulunduğu dikkate alınmalıdır.” Y.10.CD., 08.03.1999, E.1507, K.2268 (Kendigelen, 322).

belirlenen ibraz süresi içinde muhataba ibraz edilen ve “karşılıksızdır” işlemi yapılan çekin cirosu (Çek K m.5(1)) alacağın temliki hükmündedir (TK m.705/I; TKT m.793(1)). Karşılıksızlığı tespit ettiren hamil, şikâyet hakkını kullanmaksızın, müracaat borçlularından birine, alacağı temliki hükümlerine tabi bir ciro ile çeki devrederse, devir alan ciranta veya avalist de hamil sıfatına sahip olacağı için, şikâyet hakkını kullanabilmelidir¹¹.

Karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin geçmiş mevzuatımız incelendiğinde, karşılıksız çekten dolayı zarara uğrayabilecek olan ciranta, avalist ve muhatap bankaya şikâyet hakkı tanınmaması, eleştirilebilecek bir durum olarak görünmektedir. 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce hesapta karşılığı olmayan garantili çeklerde, garanti limiti içinde kalan çek bedelinin muhatap banka tarafından ödenmesi halinde, şikâyet hakkının bulunup bulunmayacağı tartışmalıydı. Garantili çekin¹², hesabın bulunduğu şube tarafından ödenmesi halinde, karşılıksız çek keşide etme fiili gerçekleşmiş olmasına rağmen, muhatapın şikâyet hakkı bulunmaması sebebiyle, bu fiil hakkında kovuşturma yapılamayacağı savunuluyordu¹³. Bu tartışmaları ortadan kaldırma amacıyla 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, “tam ödemede bulunan” muhatap bankaya¹⁴ da şikâyet hakkı tanınmıştı (EÇek K m.16b/I). Dolayısıyla Yeni Çek Kanunu muhatapın yanında ciranta ve dolayısıyla avaliste de şikâyet hakkı tanımayarak, bu durumu 4814 değişiklik öncesinden daha da ileri götürmüştür.

Şikâyet hakkı sadece hamile tanındığına göre öncelikle hamilin kim olduğunun tespit edilmesi gerekir. Hamil, usulüne uygun olarak senedi en son

“...muhatap banka ile ciranta durumunda olmayan çek hamilinin aynı banka olması nedeniyle TTK'nun 701. maddesinin 4. fıkrası uyarınca suça konu çek, makbuz hükmünde sayılacağından, Milli Aydın Bankası T.A.Ş. (Tarişbank), Fethiye Şubesinin şikâyet hakkı bulunmadığı gözetilmeden yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesi yasaya aykırıdır”, şeklinde karar vermiştir (Yargıtay 10. C.D. 03.04.2001, E. 2001/192, K.2001/10695, (Yayınlanmamış Yargıtay kararı, bkz. Döner, 65, dn.:227).

¹¹ Bu konuda bkz. 2,c, madde 4.

¹² Garantili çeklerde, garantili çek verilen müşteri ile banka arasında bir kredi ilişkisinden söz edilebilir. Ancak garantili çek anlaşması, sadece banka ile müşteri (keşideci) arasında olan hukuki bir ilişkidir. Çek hamili bu ilişkinin dışında yer almaktadır. Bu durum çekin, çek olma özelliğini ortadan kaldırmaz. TK'da ve 3167 sayılı Çek Kanununda belirtilen şartları taşıyan belge, banka tarafından garanti edilmiş olsa bile, çek niteliğini kaybetmemekte ve karşılığının olmaması durumunda, karşılıksız çek keşide etme suçu yine meydana gelmektedir. Yargıtay, uzun süre garantili çekleri, çek bedeli bir limit içinde garanti edildiğinden, TTK'nın anladığı şekilde çek olmadığını kabul etmiştir. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu 23.12.1997 gün ve E. 1997/10-310, K.332 sayılı kararında garantili çeklerin de diğer çekler gibi, muhatap bankada karşılıksız çıkması durumunda, karşılıksız çek keşide etme suçunun meydana geleceğini, yerinde olarak kabul etmiştir (Karar için bkz. Eriş, 734, 777, Malkoç/Güler, Çek Yasası, s.48).

¹³ Eralp Özgen, “3167 sayılı Yasanın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, BATİDER, Aralık 1989, C:15, S:II, s.68; aynı görüş için bkz. Reisoğlu, 175.

¹⁴ 4814 sayılı Kanunda açıkça “tam ödemede bulunan banka” ifadesine yer verilmiş olmasına rağmen, doktrinde ileri sürülen bir fikirde, çek bedelinin tamamını karşılamasa bile muhatap bankanın sorumlu olduğu miktara kadar kısmi ödemede bulunması halinde, şikâyet hakkına sahip olduğu savunulmaktaydı (Sabih Arkan, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler”, BATİDER, 2003, C.XXII, S.1, s.16-17; Eriş, 798).

devralan ve elinde tutan kişi olarak tanımlanabilir¹⁵. Buna göre devir şekline göre usulüne uygun bir şekilde çeki devir alan ve usulüne uygun bir şekilde ödeme için ibraz ederek karşılıksızlığı tespit ettiren son hamil şikâyet hakkını kullanabilir¹⁶. Kısaca şikâyet hakkını kullanabilmesi için kişinin sadece senedin hamili olması yetmez; aynı zamanda meşru hamil olması gerekir.

2-Meşru Hamil

Yukarıda da ifade edildiği gibi çeki elinde tutan kişinin şikâyet hakkını kullanabilmesi için meşru ve haklı hamil olması gerekir. Başka bir ifadeyle şikâyet hakkının, lehine çek keşide edilen kişi veya karşılıksız çeki elinde bulunduran “*meşru ve haklı hamil*” tarafından kullanılması şarttır.

a) Lehine Çek Keşide Edilen Kişi

Lehine çek keşide edilen kişi, nama ve emre yazılı çeklerde zorunlu şekil şartı olarak çek üzerinde ismi yazılı olan kişi, yani lehtardır. Hamile yazılı çeklerde ise lehtarın isminin bulunması zorunlu değildir. Bununla beraber keşidecinin iradesine göre bazı hallerde, hamile yazılı çeklerde de lehtarın ismi çek üzerinde bulunabilir (TK 697/II-III). Dolayısıyla devir şekline göre hangi türden olursa olsun, çek üzerinde lehtar olarak ismi yazılı olan kişi şikâyet hakkını kullanabilir¹⁷.

b) Çeki Devir Alan Kişi

Çeki devir alan kişinin meşru hamil olup olmadığının belirlenmesi için çeklerin nama, emre ve hamile düzenlenebileceğini öngören TK'nın 697.

¹⁵ Benzer şekilde, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 88; Yaşar Karayaçın, Ticaret Hukuku, C.III, Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri, Dördüncü Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.95.

¹⁶ Koparan Başal, “3167 sayılı Kanunun Uygulamasında Ceza Hukuku Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar”, BATİDER, C:XV, S:II, s.54, Aralık 1989, s.57; Celal Göle, Çek Hukuku, Ankara, 1989, s.216; Ünal Sarıduman, “3167 sayılı Yasa ile İlgili Bir İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:II, 1988, s.234; Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara, 1986, s.174; Sami Selçuk, Dolandırıcılık Suçunun Kimi Suçlardan Ayırımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara, 1986, (Dolandırıcılık), s.128; Sulhi Dönmezer, Kişilere ve Mala Karşı İşlenen Suçlar, 15. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, Yayın No: 489, Hukuk Dizisi: 21, No:393, ISBN: 975-486-384-9, İstanbul, Ocak 1998, s.409 v.d.; Mahmut Güler, Çek Yasası ve Senetlere Karşı İşlenen Suçlar, Ankara, 1982, s.161; Süheyl Donay, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli, 1990, 153 v.d.; Eriş, s.583 v.d.; Talih Uyar, “Karşılıksız çek Keşide Etmek Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, 1987, S.5-6, s. 672, s.678 vd.; İsmail Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İkinci Cilt, Madde 420-815, Beta Basım Yayım Dağıtım, ISBN Takım: 975-295-381-6, ISBN: 975-295-383-2, 4. Bası, İstanbul, Haziran 2004, s.2138, 2139; Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitapevi, ISBN: 975-6809-21-3, Güncelleştirilmiş 6. Bası, Ağustos 2009, Ankara, s.321 v.d.; Mehmet Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri, Beta Yayınevi, , ISBN: 978-975-757-2, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, Kasım 2007, s.141 v.d.; Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukuku, Adalet Yayınevi, ISBN: 978-605-5633-29-5, Yenilenmiş 9. Baskı, Ankara Ekim 2009, s..275; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 243 v.d..

¹⁷ Alpay Antmen, “Karşılıksız Çek ve Karşılıksız Çekin Hukuki ve Cezai Sonuçları (III)”, YD., C:19, S:3,1993, s.332; Ahmet Başaran, “Karşılıksız Çek Verme Suçu”, A.D., C:76, S:5, 1985, s.86; Eriş, 583; Sarıduman, 234; Reisoğlu, 11; Donay, 153; Öztan, 322; Bahtiyar, 139, Pulaşlı, 277.

maddesi, öncelikle dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla meşru hamil, senedin devir şekline göre türü dikkate alınarak, farklı yöntemlerle belirlenecektir¹⁸.

Emre yazılı çeklerde meşru hamil, TK'nın 702. maddesine göre belirlenecektir¹⁹. Buna göre çek veya çekin eklentisi olan allonj üzerinde yer alan ciroların geçerli ve düzenli olması, yani ciro zincirinde herhangi bir kopukluk olmaması gereklidir. Örneğin muhatabın cirosu veya kısmi ciro geçersizdir (TK. m.701/IV; TKT m.789(4)). Bu sebeple muhatabın cirosuna veya kısmi ciroya dayanarak çeki elinde bulunduran kişi meşru hamil olmadığından şikâyet hakkını kullanamaz. Kısaca lehtardan başlayarak kendisine kadar uzanan, müteselsil ve birbirine bağlı ciro silsilesine dayanarak emre yazılı çeki devir alan son kişi meşru hamildir²⁰. Emre yazılı çeki tahsil cirosuna dayanarak elinde bulunduran hamil de tahsil cirosu yapan

¹⁸ TK.nun 697. maddesi uyarınca çekler, kanunen emre yazılı senetlerdendir. Çek, nama, emre yada hamile yazılabilir. Hamile yazılı senetlerde, hak sahipliğinin (alacaklılık, temsil yetkisini haiz olmak) senet vasıtasıyla ispatı, "hamile teşhis kaydı"nın sonucu olarak, yalnızca senedin ibrazı suretiyle olur. Muhatap, emre yazılı senetlerde, hamilin meşru hamil olup olmadığını cirolar arasında bulunması gereken teselsülün tetkikiyle tespit edebilir. (TTK. 713) Lehtarlardan başlayarak son hamilde nihayet bulan cirolardan ilki lehtarın imzasını ve daha sonrakiler ise, bir evvelki cirodaki lehtarın imzasını taşımak suretiyle devam ediyorsa, ciro silsilesi muntamaz [muntazam] sayılır. Hamile yazılı çeklere gelince; burada muhatabın araştırma mükellefiyeti adeta kaldırılmış gibidir. TK.nun 703 maddesi hükümlerine göre hamile yazılı çek, menkul mülkiyetinde olduğu gibi tarafların anlaşmaları ve zilyetliğin devri ile bir başkasına devredilebilir. (MK. 687) Hamile yazılı bir çekin cirosu esas itibarıyla devri gösteren bir ispat vasıtası olarak anlam taşıyabilir fakat hakkı devredici bir fonksiyonu yoktur. Hamile yazılı çekte, hak sahipliği senedi elinde bulundurma ile tesis edildiğinden böyle bir cironun ayrıca hak sahipliğini teşhis fonksiyonu da mevcut değildir. Hamile yazılı çekteki cirolar arasındaki muntazam bir ciro zincirinin varlığı önem taşımaz. Bu gibi çeklerde mündemiç olan hak muntazam ciro zinciriyle değil, sadece, senedin verilmesiyle intikal eder. (Prof. Dr. F. Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku 2. Bası s.1148 vd.Y.12.H.D. 15.9.1992 gün E.2520, K.10324, Y.11.H.D.27.6.1994 gün E.1710, K.5517) Bazen senede dayanılarak gerçekleştirilen "Alacaklılığın ispatı" keyfiyeti gerçeğe uymayabilir. TK.nun 564 maddesi uyarınca iptal kararı uyarınca hak sahibi hakkını senetsiz olarak da öne sürebilecektir. Mahkemeden alınan iptal kararı yalnızca hak sahipliğinin tanısına (teşhisine) olanak verir. Yasa uyarınca hasımsız alınması gereken iptal kararının borçluluğunu saptamaz ve kesin hüküm teşkil etmez. Borçlu, iptal kararına karşın iptal kararını alan kişinin hak sahibi olmadığını öne sürebilir. Alınan iptal kararının ibrazı üzerine çek bedelini ödeyen keşideci (Borçlu) kayb olduğu iddia edilen çekin sonradan yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi halinde TK. 558/2 ve 599 maddelerindeki şartların oluşması durumunda ödeme def 'inde bulunamayacak ve çek bedeli ibraz eden hamile bir daha ödemek zorunda kalacaktır. (Y.11.H.D. 10.5.1979 gün ve E.480, K.2529) Diğer taraftan Yasa gereği çekin borçlusu muhatap banka olduğundan, çek süresinde muhataba ibraz edilmezse, hamilin çeki dayalı olarak istemde bulunma olanağı olmayacaktır." (YHGK, 05/06/2002 T., 2002 / 19-443 E., 2002 / 474 K., <http://www.hukukturk.com> (09.05.10)).

¹⁹ Reisoğlu, 174 v.d.; Malkoç/Güler, Çek Yasası, s.194 vd.; Öztan, 321, 322; Bahtiyar, 141; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 243.

²⁰ "Dosyada bulunan şikâyet dilekçesi ekindeki çek fotokopisindeki müşteki Mensa Mensucat Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne ait cironun iptal edilmiş olduğu görülmekle, TTK'nun 702. maddesindeki iptal edilmiş ciroların yok sayılacağı hükmü de nazara alınarak suç konu çek aslı ya da ibraz anında muhatap bankaca alınan okunaklı ve onaylı fotokopisi getirtilip, müştekinin cironun iptal edilip edilmediği dolayısıyla şikâyet hakkının bulunup bulunmadığının tespiti ile sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken eksik soruşturmayla dayalı olarak yazılı şekilde karar verilmesi Yasaya aykırıdır" (Y.10.CD.19.03.2001, E.2001/706, K.2001/8871), (bkz. İsa Döner, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Bankaların Cezai Sorumluluğu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, ner, 130, dn.459).

kişi adına şikâyet hakkını kullanabilir; ancak tahsil amacıyla devreden kişi bu şikâyetinden vazgeçebilir.

Bir görüş göre *Nama yazılı çeklerde* şikâyet hakkı, sadece çeki muhatap bankaya ibraz eden en son hamile ait değildir. Temlik zinciri (silsilesi) içinde yer alan herhangi bir kişi de şikâyet hakkını kullanabilir²¹. Kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Nama yazılı senetlerin devri kural olarak alacağın temlikli hükümlerine tabi olduğundan dolayı (TK m.700/II TKT m.788(1)) devredene karşı sahip olunan nispi defiler devralana karşı da ileri sürülebilir (BK 167-169). Diğer taraftan nama yazılı senetlerde, yazılı temlik beyanı ve senet üzerindeki zilyetliğin devriyle birlikte çeki bağlı bütün haklar temlik alana devredilmiş olur. Dolayısıyla senedin ilk müstefidinden başlayarak kendisine kadar uzanan yazılı temlik beyanı zincirine dayanarak, nama yazılı çeki elinde bulunduran son kişi, meşru hamil olduğu için şikâyet hakkını kullanabilir. Zira Kanun açıkça şikâyet hakkını hamile, yani senedi en son elinde tutan kişiye tanımıştır. Çekin nama olmasından dolayı nispi def'ilerin hamile karşı ileri sürülmesinden²² yola çıkarak, şikâyet hakkının da temlik zincirindeki herkes tarafından kullanılabilmesi ileri sürülemez. Şikâyet hakkı hamile karşı ileri sürülen bir def'i değil, hamile tanınan bir yetkidir. Söz konusu görüşe yöneltilebilecek bir başka eleştiri de nama yazılı çeklere diğer türlere göre daha fazla dolanım güvenliği tanınmasıdır. Gerçekten nispi def'ilerin herkese karşı ileri sürülmesi, nama yazılı senetlerin dolanım güvenliğini emre ve hamile yazılı senetlere göre zayıflatan bir durumdur. Şikâyet hakkı, temlik zincirinde yer alan herkese tanındığı takdirde, nama yazılı çeklerin dolanım güvenliği, emre ve hamile yazılı çeklere göre cezai açıdan daha güçlü olacaktır.

Hamiline yazılı veya üzerinde kimin lehine keşide edildiği gösterilmediğinden dolayı hamile yazılı kabul edilen (TK 697/II-III) çek söz konusu olduğunda, karşılıksız çek kimin elindeyse şikâyet hakkı da ona ait olacaktır.

c) Meşru Hamilin Belirlenmesine İlişkin Özel Bazı Sorunlar

1-Şikâyet hakkı ancak **“yetkili ve meşru hamil”** olan kişilere verildiğinden dolayı, meşru olmayan bir yolla (bu çalma, bulma v.b.) çeki elinde bulunduran kişilerin şikâyet hakkı bulunmamaktadır²³. Buna karşılık keşidecinin, hakkındaki yasağa rağmen, bu durumu bilen bir kişi lehine karşılıksız çek keşide etmesi halinde, lehtarın şikâyet hakkı vardır. Keşidecinin çek düzenlemesinin yasak olduğunu bilen lehtar, kötü niyetli olmasına rağmen çekin **“yetkili ve meşru hamili”** olduğundan şikâyet hakkı da bulunmaktadır²⁴.

²¹ Başal,57.

²² Esasen nama yazılı senetlerin devri BK 162 vd (alacağın temlikli) hükümlerine tabi olduğundan defiler, emre ve hamile yazılı senetlerin “aksine herhangi bir özellik arz etmez”. BK 167-169 gereği bütün defiler herkese karşı ileri sürülebilir (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 44).

²³ Malkoç/Güler, Çek Yasası, s.195; Donay, 155; Sami Selçuk, Çek Suçları, ISBN: 9757527475, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1993, (Çek Suçları), s.145.

²⁴ Donay, 155 v.d..

2-Ticaret Kanununun 700. maddesinin III. fıkrası (TKT m.788(3)) “ciro, keşideci veya çekten dolayı borçlu olanlardan herhangi biri lehine de yapılabilir. Bu kimseler **çeki yeniden ciro edebilirler**” şeklindedir. Buna göre cironun, bizzat keşideci lehine de yapılması mümkündür. Diğer bir ifadeyle hamil (mağdur) ve keşideci sıfatları aynı kişide birleşebilir. Bir kimsenin kendi aleyhine şikâyetle bulunması mümkün olmadığından, böyle bir durumda şikâyet hakkının kullanılması da söz konusu olamaz²⁵. Buna karşılık çekin, ciranta veya avaliste ya da muhatap bankanın hesabın işlediği dışındaki bir şubesine ciro edilmesi halinde, bunlar meşru hamil sıfatına sahip oldukları için şikâyet hakkını kullanabilirler²⁶.

3-Hamilin şikâyet hakkını kullanabilmesi için müracaat borçlularına başvuru hakkından vazgeçmesi gerekir mi? Başka bir ifadeyle hamilin hem müracaat hakkından yararlanarak cirantalardan çek bedelini tahsil etmesi hem de cezai yaptırımların uygulanmasını sağlamak üzere keşideciyi şikâyet etmesi mümkün müdür? 3167 sayılı Kanunda ciranta ve muhataba da şikâyet hakkının tanınması sebebiyle gündeme gelen bu sorunun, Yeni Çek Kanununda sadece hamile şikâyet hakkı tanındığından dolayı fazla bir önemi kalmamıştır. Zira çek bedelini ödemek zorunda kalan müracaat borçlularının şikâyet hakkı olmadığı için ancak hamilin şikâyet hakkını kullanmasını bekleyebilir. Kaldı ki hem Eski Kanunda hem Yeni Kanunda hamilin şikâyet hakkını kullanması, çeki elinde bulundurması koşuluna bağlanmamıştır (Çek K m.5(1))²⁷. Dolayısıyla hamil hem hukuki hem de cezai yaptırımların uygulanmasını isteyebilir.

4-Karşılıksızlığı tespit edilmiş çeki ciroyla devralanın şikâyet hakkı var mıdır? Yargıtay²⁸ ve doktrinde ittifakla, karşılıksızlığın tespitinden sonra çeki ciroyla devir alan kişinin, şikâyet hakkı olmadığı savunulmaktadır. Bu

²⁵ Donay, 154.

²⁶ Ciranta ve avalistin, karşılıksızlığın tespitinden veya ibraz süresinin geçmesinden sonra çeki devir alması halinde şikâyet hakkını kullanıp kullanamayacağı konusunda bkz. aşağıda 4. madde.

²⁷ Eski Çek Kanunu cirantalar için çeki elinde bulundurma koşulunu aramasına rağmen hamil için böyle bir şart öngörmemişti (EÇek K m.16b/l). Ayrıca kanun koyucu, kısmi ödeme durumunda “çekin ön ve arka yüzünün onaylı bir fotokopisinin ücretsiz olarak hamile” verilmesini ve şikâyet hakkı kullanılırken, bu fotokopinin kullanılmasını kabul etmiştir (Çek K m.3(6)).

²⁸ “....ibraz süresi içinde hamiline yazılı çekleri ” M’ye vermek suretiyle ciro etmiş, “M” de ibraz süresi içinde yasal hamil sıfatıyla muhatap bankaya ödeme için çekleri ibraz etmiş, karşılıksız buldukları arkalarına yazılı çekler bu aşamadan sonra “A”ya ciro edilmiştir. Muhatap bankaya çekleri ödeme için ibraz anında yasal hamil “M” dir. Bu aşamadan sonra çeklerin ciro (devir) yoluyla “A” ya geçmesi olanaklı olmayıp ancak BK.’nın 162 v.d. maddelerinde düzenlenen alacağın temlik hükmündedir.... Ödeme için ibraz anında yasal hamil “A” olmayıp “M” olduğundan ...” Çekin ibrazından sonra bu çeki ciro suretiyle alan kimse, bu çeki temlik yolu ile sahip olmuş sayılır (TK 705) çeki bu biçimde alanın şikâyet hakkı yoktur. YCGK’nın 22/10/1990 tarih 7-222/327 sayılı kararı (Mehmet Uygun/Vural Savaş/Sadık Mollamahmutoğlu, Ceza Genel Kurulu Kararları, Ankara, 1991, s.544, 545; Şener Güngör/Mustafa Kaya, 4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, Açıklamalar-Kararlar İlgili Mevzuat, Turhan Kitabevi, ISBN: 9756486279, 2. Bası, Ankara 2004, s.486); Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, ISBN: 9756145900, 2. Bası, İstanbul, Şubat 2006, s.173,320; Öztan, 321; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 243. Ayrıca bkz. 10.CD., 17.12.1996 T., 13546 E., 13868 K., (Eriş, 917).

görüğe gerekçe olarak, şikâyet hakkının bir başkasına devrini öngören herhangi bir hukuki düzenlemenin olmaması gösterilmektedir²⁹. Yargıtaya göre arkası yazılı çeki devir alan değil, ama çekin arkasını yazdıran, yani devir eden kişi, “ödeme için ibraz anında” meşru hamil olduğundan, şikâyet hakkına sahiptir. Aşağıdaki gerekçelerle bu görüşün yerinde olmadığını düşünüyoruz. *Öncelikle*, karşılıksızlığın tespitinden sonra yapılan ciro, aynen nama yazılı çeklerin devri gibi (TK m.567/I; TKT m.655(1)) alacağın temliki hükmündedir (TK m.705/I; TKT m.793(1)). Nama yazılı çeklerde şikâyet hakkının olduğu, haklı ve tartışmasız olarak kabul edildiğine göre, karşılıksızlığın tespitinden sonra ciroyla devralanın da şikâyet hakkı olduğunun kabul edilmesi gerekir³⁰. *İkinci olarak*, karşılıksızlığı tespit edilen çekin devri, şikâyet hakkının değil bizzat çekin temlik yoluyla devredilmesidir. Şikâyet hakkı meşru hamil olmaya bağlı bir cezalandırma koşuludur. *Üçüncü olarak*, karşılıksızlığı tespit edilen çeki devralan kişi meşru hamil olduğu için çekin ödenmesini isteyebilir. *Dördüncü olarak*, Karşılıksızlığı tespit edilen çeklerin yanında, ibraz süreleri kaçırılan çeklerin cirosu da alacağın temliki hükmündedir (TK m.705/I; TKT m.793(1)). Bu çekleri devralan kişi muhataptan ödeme isteyebilir. Muhatap da çekten cayma durumu olmadıkça, ibraz süresi kaçırılan çekleri keşidecinin hesabından ödeme yetkisine sahiptir (TK m.711/II; TKT m.799(2)); öderse keşideciye karşı, ödemezse hiç kimseye karşı sorumlu olmaz³¹. Şayet alacağın temliki hükümlerine tabi ciroyla çeki devir alan kişi meşru hamil olmasaydı, muhatapın ödeme yapamaması veya yaptıysa da keşideciye karşı sorumlu olması gerekirdi. Buradan yola çıkarak, aynı hükümde düzenlenen alacağın temliki hükümlerine tabi iki devirde de devralanın meşru hamil olması gerektiğini savunuyoruz³². Dolayısıyla karşılıksızlığın tespitinden sonra, çeki ciroyla devralan hamilin şikâyet hakkı olmalıdır; ancak şikâyet hakkı ve karşılıksız çekten doğan cezai sorumluluk, çekin karşılıksızlığının ibraz süresi içinde tespit edilmesi koşuluna bağlandığından, alacağın temliki hükmünde sayılmasına rağmen, ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciroya dayanarak çeki devralan kişinin, şikâyet hakkı olduğunu kabul edemeyiz. Kaldı ki ibraz süresi geçtikten sonra ciroyla çeki devreden de şikâyet hakkına sahip olmadığı gözden uzak tutulmamalıdır. Kanaatimizce burada da nispi def’ilerin devralana karşı ileri sürülmesiyle şikâyet hakkı birbirine karşılaştırılmış görünmektedir³³.

²⁹ Selçuk, Çek Suçları, s.147; Başal, 58. Ancak böyle bir çeki, bilerek ve isteyerek ciro edenin, koşulları varsa TCK’nın 157. maddesine göre dolandırıcılık suçundan kovuşturulabileceği kabul edilmektedir (Döner, 131 v.d.).

³⁰ Kaldı ki, karşılıksızlığın tespitinden veya ibraz süresinin geçmesinden sonra ciro yapılması halinde, senedin nama yazılı senet niteliğine dönüşüp dönüşmediği konusu, doktrinde tartışmalı olduğu belirtilmektedir (bkz. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 127).

³¹ Kendigelen, 241; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya,228; Ramazan Durgut, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Vedat Kitapçılık, ISBN:975-8875-45-0, İstanbul, 2005, s.60-62.

³² İster nama, ister emre ve isterse hamile yazılı çek olsun, şikâyet hakkının, çek bedelini tahsil etmek amacıyla bankaya ibraz eden kişiye ait olduğu yönünde bkz. Özgenç, 97. Ancak kanunun hamil kavramını kullandığı, hiçbir şekilde karşılıksızlığı tespit ettiren kişiden söz etmediğinin gözden kaçırılmaması gerekir.

³³ Müracaat borçlularına şikâyet hakkı tanımayan yeni Kanun karşısında savunduğumuz fikrin pratik bir değeri de olacaktır. İbraz süresi içinde çeki ödeme için ibraz ederek karşılıksızlığı

5-Karşılıksız çekin alacağın temliki hükümlerine tabi bir ciroyla³⁴ devredildiği hallerde, cirantaya borcu olmadığını ispatlayan keşideci, Çek Kanununa göre sorumlu mudur? Yukarıda da ifade edildiği gibi, böyle bir çekin devri hukuken mümkün ve geçerlidir; ancak keşideci alacağın temliki hükümlerine dayanarak devredene karşı sahip olduğu def'ileri devralana karşı da ileri sürebilir (BK m.167). Bu durumda keşidecinin alacağın temliki hükmündeki ciroyu yapan cirantaya karşı def'i hakkı varsa karşılıksız çek keşide etme suçu meydana gelmez³⁵. Yine bu halde keşidecinin, düzeltme hakkı varsa kullanmaması ya da bulunmuyorsa çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını, muhatap bankada bloke etmesi gerekir. Sonuç olarak, çeki ilişkin def'ilere dayanarak, ödenmemesi gereken çekten dolayı şikâyete muhatap olan keşideci, Çek Kanununa göre cezai sorumluluğa maruz kalmaz³⁶.

IV-ŞİKÂYET SÜRESİ

1-Süre

Çek Kanununda şikâyetten söz edilmesine rağmen (Çek K m.3 (5-6); 5(1)) bunun süresiyle ilgili herhangi bir hüküm getirilmemiştir. Bu sebeple 5941 sayılı Kanunun 1(2). maddesinde yer alan, “Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır” hükmü gereği ve TCK'nın genel hükümlerinin, diğer kanunlardaki ceza hükümleri bakımından da geçerli olmasından dolayı (TCK m.5³⁷) şikâyet süresi, TCK'nın 73. maddesi dikkate alınarak belirlenecektir. Buna göre “Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz” (TCK m.73 (1)).

Şikâyet hakkına ilişkin altı aylık süre (TCK m.73) hak düşürücü niteliktedir. Şikâyet hakkını süresi içinde kullanmayan çek hamili, bu hakkını artık kullanamaz. Süresi geçtikten sonra yapılan şikâyet de herhangi bir netice vermez. Şikâyet hakkının, süresinde veya hiç kullanılmaması halinde,

tespit ettiren hamil, doğrudan şikâyet hakkını kullanma yerine, kendi cirantasına başvurarak, bedelini tahsil ettikten sonra çeki tekrar kendisine ciro edebilir. Alacağın temliki hükümlerine göre ciroyla çeki devir alan kişi de isterse şikâyet hakkını kullanarak cezai yaptırımların uygulanmasını sağlayabilir; isterse hamil gibi kendi cirantasına başvurabilir. Çek bu şekilde en son keşideci ve lehtar arasına geldiğinde, belki de cezai yaptırımlara başvurma zorunluluğu tamamen ortadan kalkabilir. Zira keşideci ile lehtarın, birbirlerini tanımaları sebebiyle yeni bir sözleşme yaparak, karşılıksız çekin cezai müeyyidelerinin uygulanmasını önleyebilirler.

³⁴ Çekin karşılıksız olduğunun, protesto veya buna alternatif bir yöntemle (muhatap veya takas odasının yazılı beyanı) tespitinden sonra veya ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro, alacağın temliki hükmündedir (TTK m.705/I; TKT 793(1)). Dolayısıyla söz konusu çeklerin devri, alacağın temlikine ilişkin hukuki düzenlemelerin yer aldığı Borçlar Kanunu hükümleri (BK m.162-172) uygulanacaktır.

³⁵ Donay, 154 vd.; Uyar, 678.

³⁶ Donay, 155.

³⁷ TCK'nın 5. Maddesi, “(1) Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır” şeklindedir.

Cumhuriyet Savcılığı kendiliğinden kovuşturma yapamaz. Şikâyet hakkının süresinde veya hiç kullanılması hakim tarafından da re'sen dikkate alınır.

2-Başlangıcı

3167 sayılı Kanunun ilk şeklinde şikâyet süresinin ne zaman başlayacağına ilişkin açık bir hüküm bulunmuyordu. 3863 sayılı Kanun ile 16. maddenin II. fıkrasına “**şikâyet süresi, çekin bankaya ibraz tarihinde başlar**” ibaresi eklenmiştir³⁸. 3167 sayılı Kanunun ilk şeklinin yürürlükte olduğu dönemde, şikâyet süresinin, muhatap banka tarafından gönderilen ihtar mektubunun tebliğinden itibaren yedi işgünü olan düzeltme süresinin sona ermesinden sonra başlayacağı kabul edilirken, 3863 sayılı Kanunla getirilen bu açık düzenleme karşısında, çekin muhatap bankaya ibraz edildiği tarihte başlayacağı kabul edilmiştir³⁹. 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikte, konu yeniden düzenlenmiş ve şikâyet süresinin, çekin bankaya ibraz edildiği tarihten değil, EÇek K m.8 gereğince keşideciye tanınan düzeltme süresinin dolduğu tarihte başlayacağı hükmü getirilmiştir (EÇek K m.16b/II). Dolayısıyla çek üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süresinin dolmasından itibaren işleyecek, 10 günlük düzeltme süresinin tamamlanmasından itibaren, hak düşürücü nitelikteki şikâyet süresi işlemekteydi⁴⁰. Son olarak 5941 sayılı Yeni Çek Kanunu, şikâyet süresinin ne zaman başlayacağına ilişkin herhangi bir hükme yer vermemiştir. Bunun neticesinde Kanun 3167 sayılı Kanunun ilk şeklindeki çözümü benimsediği ve şikâyet süresinin, çek üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süresinin sona ermesinden sonra başlatılmasının en uygun çözüm olacağı düşünülebilir. Ancak 5941 sayılı Çek Kanununun, 3167 sayılı kanundan farklı yönlerinden biri de karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşması için çekin üzerindeki keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süresi içinde muhataba ibraz edilmesi koşuludur (Çek K m.5 (1)). Başka bir ifadeyle ileri keşide tarihli çeklerin keşide tarihinden önce ibraz edilmesi, suçun oluşumu için yetmez; ayrıca keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süresi içinde tekrar ibraz edilmesi gerekir (Çek K m.3(8))⁴¹. Karşılıksız çek keşide etme suçu, üzerindeki keşide tarihi dikkate alınarak belirlenen ibraz süresi içinde ibraz edilmesine rağmen çek karşılığının muhataptaki hesapta bulundurulmaması ile tamamlanır ve hamil de o anda fiili (suçu) ve faili öğrenmiş olur⁴².

³⁸ Eski düzenlemeye göre karşılıksız çek keşide etme suçu, muhatap banka tarafından, çek üzerine “karşılıksızdır” kaydının yazıldığı anda meydana geldiğinden, şikâyet hakkının da bu tarihte doğduğunu kabul etmek gerekir (Selçuk, Çek Suçları, s.148). “TCK.’nun 108. maddesinde öngörülen 6 aylık süre, faile ya da fiile ittula tarihinden itibaren başlar. Bu sebeple 3167 sayılı Kanunun 16. maddesindeki suçta 6 aylık süre, çekin bankaya ibraz ve karşılığının olmadığını belirten bankanın kaşesi veya çeke yazdığı tarih bu sürenin başlangıcıdır” (Donay, 166, dn.121/a; Hamdi Yaver Aktan, “Çek Yasasındaki Şikâyette Hak Düşümü Süresinin Başlangıcı” MBD., 1990, Yıl:9, S:34, s.14; ayrıca bkz. Yargıtay CGK. 12.02.1990 Tarih ve 7-379/17 sayılı Kararı (Uygun/Savaş/Mollamahmutoğlu, 546).

³⁹ Murat Başman, “3167 Sayılı Yasada 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı”, Antalya Barosu Dergisi, 1993, S:16, s.26; Eriş, 583 v.d..

⁴⁰ Kendigelen, 322; Öztan, 321; Pulaşlı, 277.

⁴¹ Kırca,20; Pulaşlı,Çek, s.42.

⁴² Ceza usulüne göre mağdurun fiil veya failden birini öğrendiği anda şikâyet hakkı doğar; ancak şikâyet süresi, bunlardan sonra öğrenilen ile birlikte işlemeye başlar. Örneğin, mağdur kendisine karşı şikâyet bağlı bir suç işlendiğini öğrendiği anda şikâyet hakkını kullanabilir.

Dolayısıyla şikâyet süresinin, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işleminin yapıldığı andan itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmek gerekir⁴³.

Yeni Çek Kanunu bir taraftan “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, ... cezasına hükmolunur.” diyerek (Çek K m.5 (1)), cezai yaptırımlar bakımından ileri keşide tarihli çekleri tanıırken, diğer taraftan “düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının ... kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde, bu çekle ilgili hukuki takip yapılamaz.” diyerek (Çek K m.3 (8)), bir yenilik olarak hukuki yaptırımlar bakımından da ileri keşide tarihli çekleri tanımıştır. Böylece ileri keşide tarihli çekler, üzerindeki keşide tarihinden önce muhatap bankaya ödeme için ibraz edilse ve karşılığı bulunmasa dahi, cezai ve hukuki yaptırımlarının uygulanması için çekin, üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenecek olan “kanuni ibraz süresi içinde” muhatap bankaya yeniden ibraz edilerek, “karşılıksızdır” işlemi yapılması gerekecektir (Çek K m.5 (1); m.3(8/c.2)). Bu hüküm, 4814 sayılı Kanunun tasarısı aşamasındaki, keşide tarihinden önce ödeme için ibraz edilen çekin, muhatap bankada karşılığı bulunmazsa, hiçbir işlemin yapılamayacağı ve çekin hamile geri verileceğine ilişkin hükümlerle uyumluluk göstermektedir. Tasarıdaki hükmün zıt anlamına göre ibraz edildiği anda muhatap bankada karşılığı bulunan çek, keşide tarihinden önce ibraz edilmiş olsa bile ödenecektir. Ancak Tasarıdaki söz konusu hüküm çıkarılarak, 4814 sayılı Kanuna alınmayınca, ileri tarihli çeklerde cezai yaptırımların uygulanması, çek üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenen ibraz sürelerinin sona ermesinden sonra mümkün olurken, hukuki yaptırımların uygulanması, çek üzerinde yazan keşide tarihinden önce olsa bile fiili ibraz süresi esas alınmıyordu. 4814 sayılı Kanun, Tasarısındaki bu paralellik bozularak kanunlaşmasından dolayı “şikâyet hakkının kullanılmasını, gereksiz” şekilde uzattığı gerekçesiyle doktrinde eleştirilere maruz kalmıştı⁴⁴. 5941 sayılı Yeni Çek Kanunu ise hukuki ve cezai yaptırımlar bakımından 4814 sayılı Kanunun Tasarısındaki paralellığı benimsemiş ve her iki sorumluluk açısından, çek üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenecek olan ibraz sürelerini esas almıştır⁴⁵. Ancak “hukuki

Fakat aynı suça ilişkin altı aylık şikâyet süresi, fiilin öğrenilmesiyle değil, sonraki olduğu için failin öğrenilmesiyle başlar. Karşılıksız çek keşide etme suçunda hamil keşideciyi daha önceden bildiği için fiil (suç) sonradan öğrenilen durumundadır.

⁴³ Özgeçen, 96. Ayrıca 3167 sayılı Kanunun, şikâyet süresinin başlamasını düzenlemeyen ilk şeklinin yürürlükte olduğu dönemde Türk Ceza Kanunundaki şikâyet hakkının doğumu ile karşılıksız çek keşide etme suçundaki şikâyet hakkının doğumu farklı olduğu, TCK'ya göre mağdur fiili ya da faili öğrendiği andan itibaren şikâyet süresinin işlemeye başladığı; buna karşılık Çek Kanuna göre mağdur (çek hamili), fiili ya da faili daha önce öğrenmiş olsa bile, çek üzerinde yazan keşide tarihinden itibaren hesaplanan kanuni ibraz süresinin tamamlanmasından sonra şikâyet süresi işlemeye başlayacağı ve böylece karşılıksız çek keşide etme suçları bakımından Ceza Kanununa bir istisna getirildiği savunuluyordu (Başal, 58; Donay, 158; Göle, 218). 5941 sayılı Kanun ile TCK arasındaki bu farklılığın ortadan kaldırılmış olduğu sonucuna varılabilir.

⁴⁴ Eriş, 910, 911; Arkan, 13, 20; Kendigelen, 323; Öztan, 322.

⁴⁵ “31.12.2011 tarihine kadar ileri tarihli çeklerde keşide tarihinden önce çek ibrazı geçersiz olduğundan” (Çek K. Geçici Madde 1(5)) “banka karşılığı olsa dahi ödeme yapamayacak, aksi takdirde hukuki sorumluluğu – örneğin çekin keşide tarihinden önce hesabın rehini veya haczi halinde çek bedelini ödememesi gerekirken – doğabilecektir. Buna karşılık Çek

“takip” yapılabilmesi için çekin üzerinde yazan keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süreleri içinde ibraz edilmesi ve “karşılıksızdır” işlemi yapılması koşulunun aranması sonucu, dolaylı yoldan da olsa, vadeli çek uygulamasının mevzuatımıza girdiği söylenebilir⁴⁶.

Şikâyet süresinin, başlaması için çekin, üzerindeki keşide tarihine göre belirlenen kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmesi ve “karşılıksızdır” işleminin yapılması koşulu, **mücbir sebeplerden dolayı çekin ödeme için ibraz edilememesi halinde uygulanmaz**. Gerçekten TK'nın 723 (TKT m.811). maddesinin I. fıkrasında, “Kanunen muayyen olan müddetler içinde çekin ibrazı veya protesto yahut buna muadil tespitin yapılması; bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir mani yüzünden mümkün olmamışsa bu muameleler için muayyen olan müddetle uzar” hükmü yer almaktadır. Aynı maddenin III. fıkrasında (TKT m.811(3)) da “Mücbir sebeplerin ortadan kalkmasından sonra hamil çeki gecikmeksizin ödeme maksadı ile ibraz ve icabında protesto veya buna muadil tespiti yaptırılmaya mecburdur” denilmektedir. Buna göre şikâyet süresinin de mücbir sebeplerin ortadan kalkmasından sonra başlayacağını kabul etmek gerekir.

Öte yandan 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce keşidecinin talebi ile çekin ibrazının ihtiyati tedbir kararı ile önlenmesi durumu, mücbir sebep olarak kabul edilmekteydi⁴⁷. Söz konusu değişiklikte “ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kaldırıldığı tarihte” şikâyet hakkının doğacağı hükme bağlanmıştır (EÇek K m.16b/II). 5941 sayılı Kanun şikâyet süresiyle ilgili herhangi bir hüküm getirmedığından, “ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem” yapılmamasını,

Yasasının 3/8. maddesinin uygulanmaya başlayacağı 01.01.2012 tarihinden sonra ise; ileri keşide tarihli çeklerde de çekin fiilen ibrazı tarihinde çekin hesapta bulunan tam veya kısmi karşılığının ödenmesi gerekecek, bankanın yasal ödeme yükümlülüğü ise çekin keşide tarihinden sonra tekrar ibrazı ve karşılıksız işlemi üzerine doğacaktır (Md 3/8).” (Seza Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, Bankacılar Dergisi, S.72 Mart 2010, Y.21, www.tbb.org.tr (06.05.2010) (Hukuki Sorunlar), s.55-56).

⁴⁶ Bu durum kuşkusuz, TTK'nın çek hukukunda önemli bir ilkeye vurgu yapan “Çek görüldüğünde ödenir” şeklindeki hükme aykırı olmasından dolayı eleştiriye açıktır. Öte yandan çeki ilişkin cezai sonuçları düzenleyen bir mevzuat ile (Çek K m.3 (8)) ticaret hukukunun, uluslararası yeknesaklığı da bünyesinde barındıran ilkelerinin (TTK m.707) önemli ölçüde zedelenmesi de eleştiri konusu yapılabilir. Zira Çek Kanunundaki bu hüküm sonucu, TTK'nın 707 (TKT 795). maddesi ileri tarihli çekler bakımından müeyyidesiz kalmıştır. Çeklerin görüldüğünde ödeneceğine ilişkin hüküm ise adeta, ancak ileri keşide tarihli çekler muhatapta karşılığı varsa görüldüğünde ödenir şekline dönüştürülmüştür. Ancak söz konusu hükümlerin (Çek K m.3(8); m.5(1)) çekin nitelikleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi, bu çalışmanın içeriğini gereksiz yere uzatacağı düşüncesiyle, işaret etmekle yetinmenin daha doğru olduğu fikrindeyiz.

⁴⁷ Yargıtay, konuyla ilgili vermiş olduğu bir kararında, çekin muhatap bankaya ibrazında ihtiyati tedbir kararı gereği çekin arkasına şerh verilerek ödeme yapılmadığını, bu tedbir kararının kaldırılmasının hamile tebliğ edilmesi üzerine hamilin tekrar süresinde bankaya ikinci defa ibraz etmesi gerektiğini ve şikâyet süresinin bu ibrazdan itibaren başlayacağını, mahkemelerin tedbir kararının kaldırılmasının hamile hangi tarihte tebliğ edildiğini re'sen araştırması gerektiğini, göstermiştir. Yargıtay 10.CD., 27.06.1995, 1995/5732E, 6401 K ve 10. CD., 23.11.1995 gün 1995/8231E, 11076 K., (bkz. Döner, 135).

aynen 4814 sayılı değişiklikten önce olduğu gibi, mücbir sebep olarak değerlendirilmelidir. Ancak süresi içinde ibraz edilmesine rağmen “ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle çek hakkında “karşılıksızdır” işlemi yapılamaması, hamilin karşılıksız çeki karşı hukuki yollara (müracaat hakkı gibi) başvurmasına engel değildir⁴⁸.

V-ŞİKÂYETTEN VAZGEÇME

Karşılıksız çek keşide etme suçlarına ilişkin mevzuatta yapılan değişikliklerden en fazla etkilenenlerden biri, şikâyetten vazgeçmeyi düzenleyen hükümlerdir. *İlk olarak*, 3167 sayılı Kanunun 16/II. maddesinin ilk şekline göre şikâyetten vazgeçme hüküm kesinleşinceye kadar mümkündür⁴⁹. *İkinci olarak*, söz konusu hükmün 3683 sayılı kanun ile değiştirilmesinden sonra, hükmün kesinleşmesinden sonra da şikâyetten vazgeçilmesi mümkün hale gelmişti. Buna göre şikâyetten vazgeçme ya da geri alma, hükümden önce olursa kamu davası; hükümden sonra olursa verilen ceza düşmekteydi⁵⁰. *Nihayet*, 3167 sayılı Kanunun 4814 sayılı Kanunla değiştirilmesinden sonraki şekline ve halen yürürlükte olan 5941 sayılı Kanuna göre ise hükmün kesinleşmesinden sonra da şikâyetten vazgeçilebilir ve bu halde hüküm, bütün cezai sonuçlarıyla ortadan kalkmaktadır (EÇek K m.16b/III; Çek K m.6(2))⁵¹. Buna göre şikâyetten vazgeçme beyanı, “soruşturma aşamasında” yapıldığı takdirde, cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına; kovuşturma aşamasında yapıldığı takdirde mahkeme tarafından davanın düşmesine; mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra yapıldığı takdirde mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir” (Çek K m.6(1-2)). Kısaca halen yürürlükte olan hükümlere göre şikâyetten vazgeçme, davanın her aşamasında, hatta hükmün kesinleşmesinden sonra bile mümkün olabilmektedir⁵².

Eski Çek Kanunundaki şikâyetten vazgeçme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın ortadan kalkması halinde, yargılama giderlerini

⁴⁸ Kendigelen, 323; Karşı görüş için bkz. Hanife Dirikkan, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi” DEÜHFD, 2002, C.4, S.1, s.32-34.

⁴⁹ Başal, 58 v.d.; Göle, 218; Reisoğlu, 177; Donay, 156.

⁵⁰ Malkoç, İsmail/Güler, Mahmut, Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar, Adil Yayınevi, ISBN: 9757299383, Ankara, 1996 (Ticari senetler), s.203; Başman, 26; Selçuk, Çek Suçları, s. 152.

⁵¹ 3683 sayılı Kanunun önerisinin gerekçesinde, hamillerin çok büyük bedeller talep ettikleri ve karşılıksız çeki bir çeşit tehdit vasıtası olarak kullandıkları, çeki bağı hakların gerçekleşmesini sağlamaya ilişkin amacın aşıldığı, bu sebeple de binlerce kişinin cezaevine girmesini önlemek için bu şekilde bir düzenlemeye gidildiği belirtilmiştir (Selçuk, Çek Suçları, s.152).

⁵² Kendigelen, 325; Reisoğlu, Hukuki Sorunlar, s.60; Hasan Pulaşlı, “Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat”, Adalet Yayınevi, ISBN: 978-605-5633-97-4, Ankara, 2010, s.58; Özgenç, 101; Benzer şekilde Kırcı, 28 ve bu Konferansa ilişkin tartışmalarda Ümit Erkan Durna, s.45. TCK m.73/4'e göre kanunda aksine bir hüküm olmadıkça, şikâyetten vazgeçme, ancak hükmün kesinleşmesine kadar mümkündür. Yeni Çek Kanunu m.6(2), bu kuralın kanundaki istisnalarından biridir (Özgenç, 101; Pulaşlı, Çek, 58).

müdahale yükleyen hüküm (EÇek K m.16b/V)⁵³, yeni Kanuna alınmadığı için yürürlükten kaldırılmıştır.

Şikâyetten vazgeçme hakkı, şikâyet hakkına paralel olarak, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır⁵⁴. Bu hakkın kullanılabilmesi için şikâyetçinin, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması, yani tam ehliyetli olması gerektiği ileri sürülmesine⁵⁵ rağmen, bu fikrin yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Zira kişiye sıkı sıkıya bağlı olan hakları kullanabilmesi için, kişinin temyiz kudretine sahip olması yeterlidir (MK m.16/I c.2). Dolayısıyla şikâyetten vazgeçme hakkı mümeyyiz küçük ve kısıtlılar tarafından da kullanılabilir⁵⁶.

Şikâyetten vazgeçmenin mirasçılara intikal edip etmeyeceği mevzuatta açık bir şekilde düzenlenmemiştir. Ancak CMUK'un 363. maddesinde "davacı ölürse mirasçılar takibata devam edebilir" hükmü yer almaktadır. Maddedeki "devam edebilir" şeklindeki ifadeden açıkça anlaşıldığı üzere, mirasçılar için ihtiyari bir yetki söz konusudur. Şikâyetten vazgeçme hakkının mirasçılara intikal edeceği konusunda doktrin⁵⁷ ve Yargıtay⁵⁸ hem fikirdirler. Bu sebeple mirasçı, karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyetten vazgeçme hakkını kullanmak istemezse ceza davası devam edecek, kullanmak isterse Çek Kanununun 6.maddesinin 1. ve 2. paragrafındaki hükümler gereğince kavuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine ya da hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilecektir⁵⁹.

VI-ŞİKÂYETİN SONUÇLARI

Karşılıksız çek keşide etme suçunda kovuşturma yapılabilmesi, hak sahibinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet hakkı, süresinde veya hiç kullanılmamış ise Cumhuriyet Savcılığı kendiliğinden kovuşturma yapamaz.

Şikâyet hakkının kullanılması halinde, şikâyet, kimin ile ilgiliyse onun hakkında kovuşturma yapılacak ve kamu davası açılacaktır. Buna karşılık birden fazla failin söz konusu olduğu hallerde, faillerden biri

⁵³ Aynı şekilde ödeme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kalkması halinde, dava masraflarına sanığın katlanacağına ilişkin hüküm (EÇek K m.16b/V) de 5941 sayılı Kanuna alınmamış ve yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁴ "Her ne kadar şikâyet hakkı şahsa bağlı haklardan ise de...", (7.C.D. 07.11.1989, E.5140/K.10676), (Eriş, 798; Ayrıca kararın özeti için bkz. aşağıda dn.58).

⁵⁵ Antmen, 333.

⁵⁶ Şikâyet hakkı için benzer görüşlerimiz için bkz. yuk. II, dn.3 civarı.

⁵⁷ Başal, 559 v.d.; Özgen, 69 v.d..

⁵⁸ "Her ne kadar şikâyet hakkı şahsa bağlı haklardan ise de sanığın mahkumiyetine neden olan suç müşteki O.G.'nin doğrudan doğruya kişiliğine yönelik bir suç olmaması, kaldı ki şikâyet dilekçesi veren O.G.'nin çeki bankaya ibraz tarihine göre altı aylık şikâyet süresi içinde adı geçenin ölümü üzerine mirasçılara davaya müdahil olmaları nedeniyle dava ve şikâyetten vazgeçmeye hakları bulunduğundan..." (7. C.D. 07.11.1989, E.5140/K.10676), (Eriş, 798).

⁵⁹ Bkz. yuk. dn.52 civarı.

hakkında yapılan şikâyet, “şikâyetin sirayeti” ilkesi gereğince diğer failer için de geçerli kabul edilecektir⁶⁰.

Şikâyet hakkının süresi içinde ve usulüne uygun olarak kullanılması da her zaman çek suçunun mutlak olarak kovuşturulmasını netice vermeyebilir. Zira karşılıksız çek keşide etme suçu oluşmuş ve şikâyet gerçekleşmiş olsa dahi keşidecinin etkin pişmanlık hükümlerinden (Çek K m.6(1)) yararlanarak, ödemede bulunması halinde, “soruşturma aşamasında savcı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına”; “kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine”; “mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına” karar verilecektir (Çek K m.6(1)). Burada asıl olarak çek hamilinin zararının karşılanması amaçlanmaktadır⁶¹. Yeni Çek Kanunun da etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanan keşidecinin, ödemeyi nereye yapacağı düzenlenmemiştir. Oysa 4814 sayılı Kanundan önce keşidecinin doğrudan doğruya hamile yaptığı ödemenin, hamilin şikâyet hakkını kaldırıp kaldırmadığı veya ceza davasını düşürüp düşürmediği tartışılmıştır⁶². Bu tartışmalar ışığında yapılan söz konusu değişiklikte de keşidecinin, bu ödemeyi hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya yapabileceği düzenlenmişti (EÇek K m.16c/son).

Karşılıksız çek keşide etme suçu TCK’nın mal aleyhine işlenen suçlar arasında yer almadığından, belirli derecedeki akrabalık ilişkisi sebebiyle TCK’nın 167. maddesinin uygulanması gerekmeyecektir⁶³. Bu sebeple şikâyet edilen keşideci ile şikâyet eden hamil arasındaki yakın akrabalık ilişkisinin herhangi bir önemi olmayacak ve hakkında kovuşturma yapılabilecektir.

VII-SONUÇ

Çalışmamızda vardığımız sonuçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Karşılıksız çek keşide etme suçu, şikâyete bağlıdır ve şikâyet bir cezalandırılma koşuludur. Şikâyet hakkı, ceza hukukuna ilişkin değil, ceza yargılamasına ilişkin bir müessesedir. Bu sebeple şikâyet hakkına ilişkin meselelerde kıyas mümkündür. Bir başka açıdan şikâyet hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardanır. Bu sebeple şikâyetçinin veya şikâyetten vazgeçen kişinin temyiz kudretine sahip olması yeterlidir (MK m.16/I c.2). Aksi halde yasal temsilcilerinin rızası ve vesayet makamının izniyle de olsa kambiyo taahhüdü altına girebilen (MK 462/5) mümeyyiz küçük veya kısıtlı hamilin, devraldığı çekin karşılıksız çıkması halinde şikâyet hakkını kullanamaması hukuken savunulamaz.

⁶⁰ Antmen, 333; Donay, 160.

⁶¹ Donay, 156; Sarıduman, 235 v.d..

⁶² Bkz. Özgür Öztürk, “Çekte Düzeltme Hakkı”, BATİDER, 2001, C.XXI, S.1, 230-232; Özgen, 65). Söz konusu düzenlemeyle bu tür tereddütlerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

⁶³ Donay, 160.

5941 Sayılı Yeni Çek Kanununda karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı şikâyet hakkı sadece hamile tanınmıştır (Çek K m.5(1)). Dolayısıyla müracaat borçlusu olarak çek karşılığını ödeyen ve çeki elinde bulunduran cirantaların, avalistin ve muhatap bankanın (EÇek K m.16b/I) kural olarak şikâyet hakkı bulunmamaktadır; ancak çeki ciro ile tekrar devir almaları veya “karşılıksızdır” işleminden sonra alacağın temlik hükümlerine tabi ciro ile devir almaları halinde, hamil sıfatına sahip olacakları için şikâyet hakkını da kullanabilmelidirler.

Şikâyet hakkı, lehtar veya çeki elinde bulunduran “meşru hamile” aittir. Meşru hamilin belirlenmesinde öncelikle çekin devir şekli dikkate alınmalıdır. Buna göre yazılı temlik zincirine dayanarak nama yazılı çeki en son elinde tutan kişi meşru hamildir ve şikâyet hakkının sahibidir. Aynen emre yazılı senetlerde cirantalar gibi, temlik zincirinde yer alan ve nama yazılı çeki devreden diğer kişilerin şikâyet hakkını kullanmaları söz konusu olmamalıdır. Aynı şekilde devir şekline göre çek hangi türden olursa olsun “karşılıksızdır” işleminden sonra ciro ile devredilmesi alacağın temlik hükmünde olduğu için, bu tür ciroyla çeki devralan ve elinde bulunduran kişinin şikâyet hakkı bulunmalıdır. Ancak “karşılıksızdır” işlemi yapılmadan ibraz süresi geçirilen çeklerin devri de alacağın temlik hükmünde olmasına rağmen, suçun oluşumu “karşılıksızdır” işleminin yapılması koşuluna bağlandığı için devralanın şikâyet hakkından söz edilemeyecektir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyet süresi ve bu sürenin ne zaman başlayacağı, 5941 sayılı Çek Kanununda gösterilmemiştir. Bu nedenle şikâyet hakkı, TCK’nın 73. maddesindeki altı aylık, hak düşürücü süreye tabidir. Şikâyet süresi mağdurun fiili ve faili öğrendiği anda başlar. Kanaatimizce karşılıksız çek keşide etme suçunun tamamlandığı, yani keşide tarihine göre belirlenen ibraz süreleri içinde çekin muhataba ibraz edilerek “karşılıksızdır” işleminin yapıldığı anda hamil fiili öğrenir ve şikâyet süresi işlemeye başlar.

Yeni Çek Kanununun şikâyetten vazgeçme hakkında, 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile getirilen sistemi benimsemiştir. Buna göre davanın her aşamasında, hükmün kesinleşmesinden sonra bile, şikâyetten vazgeçilebilir. Şikâyetten vazgeçildiği takdirde, soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığına, kovuşturma aşamasında davanın düşmesine ve mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra da hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir (Çek K m.6(1-2)).

KAYNAKÇA

1. Aktan, Hamdi Yaver, “Çek Yasasındaki Şikâyetle Hak Düşümü Süresinin Başlangıcı” MBD, 1990, Yıl:9, S:34, s.14-20.
2. Antmen, Alpay, “Karşılıksız Çek ve Karşılıksız Çekin Hukuki ve Cezai Sonuçları (III)”, YD, C:19, S:3,1993, s.315-341.
3. Bahtiyar, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri, Beta Yayınevi, ISBN: 978-975-757-2, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, Kasım 2007.
4. Başal, Koparan, “3167 sayılı Kanunun Uygulamasında Ceza Hukuku Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar”, BATİDER, C:XV, S:II, s.54, Aralık 1989, s.51-60.
5. Başaran, Ahmet, “Karşılıksız Çek Verme Suçu”, AD, C:76, S:5, 1985, s.85-94.
6. Başman, Murat, “3167 Sayılı Yasada 3863 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı”, Antalya Barosu Dergisi, 1993, S:16, s.26.
7. Dirikkan, Hanife, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi” DEÜHFD, 2002, C.4, S.1, s.1-37.
8. Doğanay, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İkinci Cilt, Madde 420-815, Beta Basım Yayım Dağıtım, ISBN Takım: 975-295-381-6, ISBN:975-295-383-2, 4. Bası, İstanbul, Haziran 2004.
9. Donay, Süheyl, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli, 1990.
10. Döner, İsa, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Bankaların Cezai Sorumluluğu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2002.
11. Dönmezer, Sulhi, Kişilere ve Mala Karşı İşlenen Suçlar, 15. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, Yayın No: 489, Hukuk Dz:21, No:393, ISBN:975-486-384-9, İstanbul, Ocak 1998.
12. Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt:I, Beta Basım Yayım Dağıtım, No:455, ISBN: 975-486-319-9, ISBN:975-486-315-6, 12.Bası, İstanbul, Ocak 1997.
13. Durgut, Ramazan, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Vedat Kitapçılık, ISBN:975-8875-45-0, İstanbul, 2005.
14. Eriş, Gönen, Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş – Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Seçkin, ISBN: 9753478011, Ankara, 2004.
15. Göle, Celal, Çek Hukuku, Ankara, 1989.

16. Güler, Mahmut, Çek Yasası ve Senetlere Karşı İşlenen Suçlar, Ankara, 1982.
17. Güngör Şener/Kaya, Mustafa, 4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, Açıklamalar-Kararlar İlgili Mevzuat, Turhan Kitabevi, ISBN:9756486279, 2. Bası, Ankara 2004.
18. Karayağçın, Yaşar, Ticaret Hukuku, C.III, Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri, Dördüncü Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
19. Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, ISBN: 9756145900, 2. Bası, İstanbul, Şubat 2006.
20. Kırca, İsmail, “5941 sayılı Çek Kanunu: Konferans 22 Ocak 2010, 5941 Sayılı Çek Kanunu, T.C. Merkez Bankasının 2010/2 Sayılı Tebliği, Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, TBMM Genel Kurul Tutanakları ile Birlikte”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Yayın No.456, ISBN:978-975-537-197-9, Ankara, 2010.
21. Kunter, Nurullah, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul, 1949.
22. Malkoç, İsmail/Güler, Mahmut, Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1990, (Çek Yasası).
23. Malkoç İsmail/Güler, Mahmut, Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar, Adil Yayınevi, ISBN:9757299383, Ankara, 1996 (Ticari senetler).
24. Özgen, Eralp, “3167 sayılı Yasanın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, BATİDER, Aralık 1989, C:15, S:II, s.61-70.
25. Özgenç, İzzet, Çek Kanunu, 3. Bası, ISBN:978-975-02-1204-8, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2010.
26. Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitabevi, ISBN: 975-6809-21-3, Güncelleştirilmiş 6. Bası, Ankara, Ağustos 2009.
27. Öztürk, Özgür, “Çekte Düzeltme Hakkı”, BATİDER, 2001, C.XXI, S.1, 230-232.
28. Poroy Reha/Tekinalp, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, ISBN: 9756145382, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 18. Bası, İstanbul, 2007.
29. Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, Adalet Yayınevi, ISBN: 978-605-5633-29-5, Yenilenmiş 9. Baskı, Ankara, Ekim 2009.
30. Pulaşlı, Hasan, “Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat”, Adalet Yayınevi, ISBN:978-605-5633-97-4, Ankara, 2010 (Çek).
31. Reisoğlu, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara, 1986.

32. Reisoğlu, Seza, “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, Bankacılar Dergisi, S.72 Mart 2010, Y.21, www.tbb.org.tr (06.05.2010) (Hukuki Sorunlar).
33. Sarıduman, Ünal, “3167 sayılı Yasa ile İlgili Bir İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:II, 1988.
34. Selçuk, Sami, Dolandırıcılık Suçunun Kimi Suçlardan Ayırımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara, 1986.
35. Selçuk, Sami, Çek Suçları, ISBN:9757527475, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1993, (Çek Suçları).
36. Şen, Ersan, “Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunda Şikâyet Hakkı”, YD, Ekim 1992, C:18, S:4, s.490-504.
37. Uyar, Talih, “Karşılıksız çek Keşide Etmek Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, 1987, S:5-6, s.671-683.
38. Uygun, Mehmet/Savaş, Vural/Mollamahmutoğlu, Sadık, Ceza Genel Kurulu Kararları, Ankara, 1991.
39. Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat Kitapçılık, ISBN:978-605-4002-18-4, Yayın No:180, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası’dan Altıncı (tıpkı) Bası, İstanbul Eylül 2009.

KISALTMALAR

AD	: Adalet Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
c.	: Cümle
CD	: Ceza Dairesi
Çek K	: 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Dn.	: Dipnot
E	: Esas
EÇek K	: 4814 sayılı Kanunla değişik, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun
İ.B.B.B	: İstanbul Barosu Bilgi Bankası
K	: Karar
m.	: madde
MBD	: Manisa Barosu Dergisi
No	: Numara
S	: Sayı
s.	: Sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TK/TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TKT	: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı
vd.	: Ve devamı
Y	: Yargıtay
Yuk.	: Yukarıda
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu